

*«Слова уже не вірили словам
І мружились од правди, як од сонця...
Просніться, люди! Це погані сни.
Нове століття в шибку заглядає,
Той самий чад, ті ж самі казани,
Лиш інший диявол дрова підкидає»
(Ліна Костенко)*

Довготривале перебування під колоніальним гнітом спричинило страшне спотворення історії нашого народу. І це стосується не лише минулого України взагалі, а й кожного населеного пункту зокрема. Міфи царської доби, радянського періоду та сьогодення «невидимо, але неблаганно руйнують свідомість людей, особливо молоді, намертво, як говорять комп'ютерники, зашиваючи в їхню пам'ять хибні стереотипи, яких дуже важко буде позбутися впродовж всього життя – вони істотно впливатимуть на формування життєвої позиції та поведінки уражених ними громадян». Причому, «щедро й уміло розсіяна полова грубих ідеологічних перекручень і фальсифікацій, взятих з величезної кількості книг недалеких радянських часів, часто переносяться і на сторінки сучасних видань».

*Настояна роками на брехні,
Вже ваша правда для людей отрута...
О скільки треба каяття й спокути,
Щоб сік заграє у тім бруднім вині
(Петро Велесик).*

Достеменно відомо, що влітку 1943 року гітлерівці зігнали жителів села Лісопіль на зібрання (сходку) біля хати Григорія Снарського. За наперед підготовленими списками, їх розділили на дві групи. До групи приречених увійшли родини Антосюків, Дмитруків, Брускалів, Фесюків та, можливо, й інші люди. За переказами старожилів села, їх розстріляли, вклавши ницьма на землю, неподалік сільського цвинтаря за ніби спротив новій владі або за сприяння повстанцям, приналежність до них. Називалась різна кількість жертв цієї трагедії: від 18 до 40 осіб. Встановити

Батьківські криниці

- Сторінка районного Товариства "Просвіта" -

«Просніться, люди!»

(Андріюк Антоній Іванович, Антосюк Григорій Данилович і Артинюк Назарій Петрович). Цю інформацію, зокрема про Антонія Андріюка, підтверджують записи мого вчителя історії та керівника шкільного красназничого гуртка Савченка Василя Мефодійовича, котрий навіть відомості обласного архіву. Подаємо мовою оригіналу.

Назар Артинюк «вбиті оунівцями в 1943 році», а «місце поховання невідоме». Ця неправдива інформація спонукала до детального вивчення загибелі жителів села Лісопіль в роки Другої світової війни. І, як виявилось, недовіра до видання була безпідставною.

Корнійчук Ірина Володимирівна розповідає, що її мама, Гаврилюк Надія Микитівна, в заміжжі Гринюк, (1923 р. н.) у передвоєнні роки працювала секретарем Хотинської сільради. Переглядаючи «сімейний архів», Ірина Володимирівна знайшла списки жертв Другої світової війни, записані рукою її матері Надії. В записах зазначено: розстріляні – 20 громадян, вбиті за невияснених обставин – 2 особи, загиблі на фронтах Другої світової війни – 17 воїнів. Ось чому називалося число 40 загиблих.

Усіх подробиць злочинів Надія Микитівна знати не могла, але її списки майже повністю підтверджені інформацією з інших джерел, зокрема записами Савченка Василя Мефодійовича, зробленими в обласному архіві. Вчитель надав і протокольні свідчення жінки з родини Дмитруків – Ганни Андріївни Мацакової, 1901 року народження. Мова оригіналу документа:

«В те время временной немецкой оккупации»

жує, що за переказами її матері Надії, Микола вбитий невідомо ким, до чи після цієї страшної трагедії неподалік Костополя. Ніби був похований десь на території теперішнього Костопільського медичного коледжу. Сама Надія у той час була заміжня у Малій Любаші, а її батьків, Брускаля Григорія Федоровича та Брускаль Мотрону Данилівну, насправді фашисти розстріляли разом з іншими у той трагічний день, хоч і вони в «Книзі Скорботи України» занесені в списки «спалених оунівцями».

Видається також дивним «спалення оунівцями» Антосюка Федора Даниловича та Антосюк Ірини Степанівни, бо в «Книзі Пам'яті і Слави Волині» повідомляється, що Антосюк Федір Федорович, син Федора Даниловича, сам належав до формувань ОУН – УПА. Були розстріляні під Костополем разом зі згаданим у наведеному акті Андріюком Антонієм Івановичем, а не «вбиті» оунівцями, і Антосюк Григорій Данилович та Артинюк Назарій Петрович. Про це свідчить онук Назара Артинюка – Олександр Іванович Артинюк. Снарська Ніна Григорівна (1937 р. н.) розповідає, що Антосюк Віру Йосипівну розстріляли з поїзда, а не «вбили» оунівці, коли йшла до табору біженців, які переховувалися в лісі після розстрілу біля сільсь-

раз було дуже складно, адже опубліковані раніше і тепер відомості про цю жахливу сторінку історії села, як ми переконалися згодом, сумнівні й оманливі. До того ж, кілька родин після трагедії виїхали з села в південно-східні області України, і втрачено можливість почути спогади нащадків про ті жахливі події.

У січні 1944 року, обороняючись та відступаючи, фашисти майже вщент спалили село. Залишилися уцілілими лише три будинки: Корнелюків, де знаходилася німецька управа, Гаврилюків, що була зведена подаль від села у бік Дерманки, і хата-двоян Іванова Якіма, у якій за Польщі проживав Микіта Гаврилюк із родинною, а в другій половині була школа. І хоч Головачик Ростислав Семенович (1932 р. н.) й нараховує біля 30-ти осель тодішнього Лісополя (без Хотинки й Дерманки), називаючи прізвища майже всіх сімейств, проте назвати точну кількість страчених не береться. Він же пригадує, що ніби разом з лісопільцями були розстріляні і два сини батькового кума, лісника Матвійчука, котрий жив у гаївці між Мащюю та Кам'ною горою.

Снарська Ніна Григорівна (1937 р.н.) повідомляє про перекази батьків, виходячи з яких ніби був розстріляний і якийсь хлопчина-підліток з родини Яковчуків, котрі проживали край дороги до кладовища. А сільська бібліотекарка Людмила Дубіч на початку 2000-х років зустріла біля старих могил, які відвідала готуючись до заходу, присвяченого дню пам'яті жертв війни, невідомого їй чоловіка, колишнього жителя села, котрий розповів, як залишився живим разом з матір'ю завдяки попередженню – не йти на сходку, бо і вони є у списках приречених. Бібліотекарка шкодує, що не познайомилася ближче з цим чоловіком, не дізналася про місце його проживання. Але її сценарій «Благословенні будьте!» містить спогади односельчан про перших постраждалих від рук фашистів: «Навесні 1943 року німецькі окупанти заарештовували жителів району і відвозили в м. Костопіль. Там їх кілька днів допитували, а потім у лісі біля заготзерна розстрілювали. Було знищено біля 200 осіб.

Серед них і троє жителів Лісополя, убитих на початку травня 1943 року

Акт

Город Костополь, 1944 год, 23 ноября
Сего числа вскрыта могила, расположенная югозападнее города Костополя в расстоянии одного км от центра, в урочище – Старая Гута в лесу.

Могила имела 16 м длины, 5 м ширины, более 3 м глубины. Количество трупов 150 человек (определяется заявлениями граждан). Заполнялась с 9.04.1943 по 4.05.1943 года.

Между извлекаемых трупов был обнаружен костыль. По заявлению Андреев Марии, проживающей в селе Лисополь Мащанского сельского совета, костыль принадлежал бывшему секретарю Мащанского сельского совета Андрееву Антону, который там же расстрелян.

В этом массовом расстреле принимали участие немецкие изверги: старший обер мейстер жандармерии Кленс Мауриц, изменники родины, жители города Костополя, Юст Юзеф – поляк, Грабовский Леон – поляк, Решинский Григорий – поляк и Рыгалов – русский.

А в «Книзі Скорботи України: Рівненська область» (Том 4) повідомляється, що Антон Андріюк, Григорій Антосюк і

На світліні Надія Гринюк
з синами Анатолієм і Петром –
1979 рік

пациї гороба Костополь і села Лысуха (перша назва Лісополя – автор) Костопольського району приблизительно в августе-месяце 1943 года были арестованы мои братья Дмитрук Александр Андреевич, Дмитрук Трифон Андреевич со своими женами и отец Дмитрук Андрей Александрович в возрасте 95 лет.

После чего вышепоименованные были расстреляны в селе Лысуха Костопольского района на кладбище.

В убийстве всех вышеуказанных участвовал изменник родины Антонович Александр, других фамилий я не помню. В то время из села было расстреляно 18 человек, жителей вышеуказанного села.

А в «Книзі Скорботи» (Автор нарисів про наш Костопільський район Георгій Сербін) повідомляється про загибель лише двох людей з цієї родини: Дмитрука Трифона Андрійовича і Дмитрука Наума Андрійовича. До того ж, як сказано неправдиво у виданні, вони «спалені оунівцями в травні 1943 року». Цю інформацію спростовує Марія Нитка (1955 р. н.), котра заперечує «спалення» оунівцями свого діда Дмитрука Наума Андрійовича у травні 1943 року, стверджуючи, що він був убитий у своїй клуні за незрозумілих обставин у 1944 році. Крім Дмитрука Андрія та його синів Олександра й Трифона, згаданих у свідченні Мацакової, у той день були розстріляні і його невістки – Ганна та Февронія. Всього п'ятеро осіб з родини.

В «Книзі Скорботи» також повідомляється: «Брускаль Микола Григорович, 1920 р. н., с. Лісопіль, українець. Спалений оунівцями в травні 1943 року. Похований у с. Лісопіль». А в іншому виданні «Книга Пам'яті і Слави Волині» спростовується й ця інформація: «Брускаль Микола Григорович, 1920 р., учасник визвольних змагань 1941-55 рр. Загинув у боротьбі з німецько-фашистськими окупантами в 1943 році». А його брат «Брускаль Іван Григорович, 1924 р. н., учасник визвольних змагань 1941- 1955 рр. Член формувань ОУН-УПА, псевдо «Козак». Засуджений московсько-комуністичним режимом до сталінських концтаборів смерті. Не могли ж оунівці вбивати самі себе! Племінниця обох братів – Брускалів, Клавдія Фаб'янівна Овчарук, стверд-

кого цвинтаря в Книзі Скорботи. Тут сутня й інформація про велику сім'ю Фесюків: Йосипа, Ганну, Любов, Катерину, Євгенію, Сергія та Марію, які також стали жертвами німецьких окупантів та їх прислужників влітку 1943 року.

Книга «Скорботи України» повідомляє, що разом з іншими селами Костопільського району окупанти спалили Дерманку та Хотенку (Хотинку – автор), але до цього переліку не занесений Лісопіль. «Неточності й помилки», що «не виключає рідколегія», послаючись на «давність» подій, зрозуміти можна, бо всі ці три хутірні поселення знаходилися поруч і не мали чітко окреслених меж. Але, як бачимо, не відповідає дійсності інформація про те, що аж 10 чоловік з числа 18 розстріляних окупантами жителів села влітку 1943 року «вбиті» або «спалені» оунівцями. Це заперечують їхні нащадки-родичі. Щоправда, можливо, були і такі жертви та загиблі за невияснених обставин. Але ж не годиться так безвідповідально або й зумисне всі злочини списувати на ОУН – УПА!

Спростування спотворених більшовиками фактів вимагає повторного їх вивчення із сучасних джерел. Переконані – це повинні зробити не лише працівники культури й освіти, не тільки керівники усіх закладів і установ та представники усіх гілок влади, але і всі поважаючи себе громадяни. Анатолій Матвієнко писав: «Поки ми не змиємо того в'язкого намулу, який нанесла імперська ідеологія на нашу національну культуру, нашу історію, ми не доберемося до свого історичного коріння, не зрозуміємо свого історичного минулого в усій його складності й не отримаємо життєдайного соку для живлення нації...».

Отже, подаємо уточнений список жертв Другої світової війни села Лісопіль із не всіма даними про постраждалих, які загинули від рук фашистів та їх прихвоснів у 1943 році. Хай вибачать нам за це і вони, і їх родичі, і Господь. Адже ми не професійні історики, а небайдужі люди, котрі прагнуть знати правдиву історію свого села. Сподіваємося на те, що ще знайдеться людина, котра поповнить цей список новими й правдивими доповненнями про загиблих.

Продовження на 5 сторінці

**Продовження.
Початок на 5 сторінці.**

Розстріляні під Костоподем в урочищі Стара Гута:

1. Андріюк Антоній Іванович – 1907 р. н.
2. Антосюк Григорій Данилович – 1904 р. н.
3. Артинюк Назарій Петрович – 1905 р. н.

Загинули у боротьбі з окупантами:
1. Брускаль Микола Григорович, 1920 р. н. УВЗ 1941-55 рр. Загинув у боротьбі з німецько-фашистськими окупантами в 1943 р.

2. Бейба Михайло....., 1919 р. н. УВЗ 1941-55 рр. Член ОУН-УПА. Куштовий господарчий, псевдо «Ус». Загинув у боротьбі з московськими окупантами біля села Каменуха.

3. ... Олександр... УВЗ 1941-55 рр. Член ОУН-УПА. Загинув у боротьбі з московськими окупантами.

Розстріляні біля сільського кладовища:

1. Антосюк Ірина Степанівна – 1891 р. н.
2. Антосюк Федір Данилович – 1894 р. н.
3. Брускаль Григорій Федорович – 1897 р. н.
4. Брускаль Мотрона Данилівна – 1896 р. н.
5. Дмитрук Андрій (застрелений на власному подвір'ї, відмовився йти на сходку)

6. Дмитрук Дарина
7. Дмитрук Олександр Андрійович
8. Дмитрук Ганна
9. Дмитрук Трифон Андрійович – 1895 р. н.
10. Дмитрук Февронія
11. Фесюк Йосип (Юзік)
12. Фесюк Ганна
13. Фесюк Любов
14. Фесюк Катерина
15. Фесюк Євгенія
16. Фесюк Сергій
17. Фесюк Марія

18. Яковчук (потребує уточнення) Вбит з поїзда, коли йшла в ліс до табору біженців після розстрілу біля сільського кладовища, Антосюк Віра Йосипівна – 1902 р. н.

Перед нами розкрита книга (Георгій Сербін. «Ровенщина. Історико-краєзнавчий нарис». – Львів. «Каменярь», 1970) із закликом на другій сторінці – «Вив-

Саме Г. Сербін підготував нариси до «Книги Скорботи» по Костопільському району. І чому ні головна редакційна колегія «Книги Скорботи» (28 чоловік на чолі з Олександром Ресентом), ні обласна редакційна колегія (12 чоловік на чолі з Олегом Торкуновим), публікуючи такі серйозні і дуже важливі для нащадків матеріали, не спромоглися перевірити їх достовірність? Якщо сільський вчитель історії Василь Савченко в 90-х роках віднайшов в обласному архіві й акт вивчення могили в урочищі Стара Гута біля м. Костопіль, і свідчення очевидиці розстрілу в с. Лісопіль влітку 1943 року, то автори «Книги Скорботи України» у 2000-х роках просто зобов'язані були переглянути архівні матеріали, а також порівняти їх зі свідченнями на місцях у кожному населеному пункті.

Ніна Снарська (1937 р. н.) розповідає, що після розстрілу влітку 1943 року, уцілілі люди, навантаживши найнеобхідніше на фурманки, закопавши збіжжя, перебралися до лісу. Жінки і діти жили у таборі, а чоловіки стояли на варті. За припасами вони приходили у село вночі. Саме в цей час застрелили з поїзда Віру Антосюк. Одного разу німецький літак-розвідник зафіксував місце перебування цього табору. Налетіли літаки-бомбардувальники і вщент розбомбили табір, проте люди встигли залишити місце постою. Степан Красновський (1941 р. н.) пам'ятає, як втікачі потрапили в бандерівський табір неподалік села Глажева, де знайшли тимчасовий прихисток. Переляканих людей заспокоїли і нагодували. Ростислав Головачик (1932 р. н.), пригадуючи ті лісові поневіряння, розповідає про свого батька Сімона, якому набридло ходити в село по харчі потай, щоб прогодувати свою велику сім'ю, в якій нараховувалося дев'ятеро дітей. Пішов у білий день. Його спіймали поліцаї і привели до німців. Ті запевнили, що більше розправ не буде, то ж нехай люди повертаються до своїх домів. Коли біженці повернулися, Сімон і Головачика призначили старостою Лісополя.

Лісопіль, щоб добре бачити наступальні дії радянських військових підрозділів. Залишилося лише три будинки. Гітлерівці надійно окопалися під лісом біля Дерманки, а радянські війська змушені були продовжити наступ через Лісопіль на Рівне. Зі спогадів підполковника запаса, колишнього редактора газети «За Родину» 121 стрілецької дивізії, В. Сидоренка дізнаємося, що Лісопіль визволили лише 31 січня 1944 року.

Люди по кілька сімей жили в трьох уцілілих будинках, почергово випікали хліб, будували землянки, а потім і нові хати. Дехто перебував лиху годину в Машці у своїх родичів, бо це село було спалене лише наполовину (40%). Після відступу німців Сімон Головачик, Любов Корнелюк, Педагея Котович, Ганна Савченко та інші звозили вбитих (наших і німців) і поховали на кладовищі.

Неточним є той факт, що в науковому збірнику «Книга скорботи України» 2006 року видання, говориться про спалення фашистами Хотинки, а не Лісополя.

Одразу розпочався призов до лав Червоної Армії. Біля двох десятків наших земляків не повернулися з фронтів Другої світової війни. Ось список фронтівиків Лісополя, Хотинки та Дерманки, що загинули або пропали безвісти:

1. Бариш Павло Іванович, 1901 р., х. Хотинка, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, березень 1945 р. похований у н. п. Корнево Вагратіоновського р-ну Калінінградської обл., Росія.

2. Бейба Михайло Миколайович, 1901 р., с. Лісопіль, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув 1944 р.

3. Гаврилюк Яким Микитович, 1910 р., с. Лісопіль, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Помер від ран, липень 1944 р. Похований у с. Мусталахти, Карелія.

4. Гаврилюк Микола Миронович, 1910 р., с. Лісопіль, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою в 1945 р. Похований на Приекульському військовому кладовищі Лісопольського р-ну, Латвія.

10. Корнелюк Федір Юхимович, 1903 р., с. Лісопіль, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, серпень 1944 р. Похований у Алуксненському р-ні, Латвія.

11. Красновський Мефодій Михайлович, 1908 р., с. Лісопіль, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, жовтень 1944 р.

12. Марканич Роман Феонівич, 1908 р., х. Хотинка, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, лютий 1945 р. Похований у с. Айкфір, Німеччина.

13. Мелянюк Володимир Максимович, 1913 р., х. Хотинка, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, жовтень 1944 р. Похований у с. Шімкайці Юобаркського р-ну, Литва.

14. Прокопчук Микола Якович, 1908 р., с. Лісопіль, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, липень 1944 р. Похований на Рунданському військовому кладовищі Лудзенського р-ну, Латвія.

15. Савченко Андрій Карпович, 1918 р., х. Хотинка, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, липень 1944 р.

16. Терех Василь Федорович, 1902 р., х. Хотинка, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, червень 1944 р. Похований у с. Сафоново Палкінського р-ну Псковської обл., Росія.

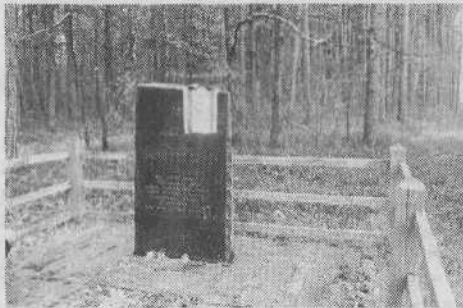
17. Щав'юк Григорій Степанович, 1914 р., с. Хотинка, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, липень 1944 р. Похований у с. Леппяля Ведлозерського р-ну, Карелія 52.

За даними дослідження О. Денищука (Книга Пам'яті і Слави Воїні), учасниками національно-визвольних змагань в селі були:

- Антосюк Федір Федорович, 1925 р. н. УВЗ 1941-55 рр. Член ОУН-УПА. Учасник II світової війни в складі советської армії. Не репресований;

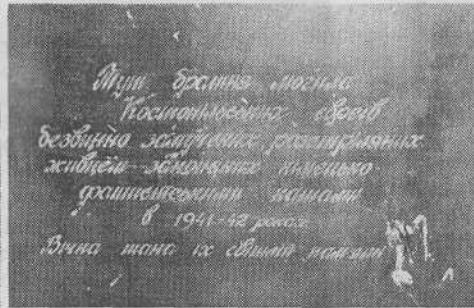
- Бейба Михайло, УВЗ 1941-55 рр. Член формувань ОУН-УПА., куштовий

ського народу проти загарбників за своє національне та соціальне визволення і, звичайно, «за возз'єднання з братнім російським народом», а також всіяко вихвалялася радянська дійсність. Але хіба можна було вивчити і знати правдиву історію краю й України взагалі з тогочасних підручників та подібних краєзнавчих нарисів?!

ку Дерманки. Їх з Костополя вели через село. Нещасні приречені кидали золоті прикраси під ноги злочинців, благаючи пощади, та дарма. Нині на місці розправи встановлений пам'ятний знак.

14 січня 1944 року Костопіль звільнено від німецьких загарбників. Відступаючи, фашисти вщент спалили село

ваний в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, лютий 1945 р.

6. Душко Ісак Маркович, 1910 р., х. Дерманка, українець. Мобілізований в 1944р. Рядовий. Загинув у бою, жовтень 1944 р. Похований у с. Рукшас Добельського р-ну, Латвія.

7. Зосим Григорій Іванович, 1908 р., х. Дерманка, українець. Мобілізований в 1944 р.Рядовий. Загинув у бою, червень 1944 р. Похований у с. Сафоново Псковського р-ну Псковської обл., Росія.

8. Іванов Володимир Андрійович, 1919 р., с. Лісопіль, українець. Мобілізований в 1944 р.Рядовий. Помер від ран, лютий 1945 р. Похований у м. Швець Гданьського в-ва, Польща.

9. Климов Олексій Климентійович, 1926 р., с.Лісопіль, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, березень 1945 р. Похований у с.Піцкендорф Гданьського в-ва, Польща.

села Камінуха,

- Брускаль Іван Григорович, 1924 р.н. УВЗ 1941-55рр. Член ОУН-УПА. Псевдо «Козак». Засуджений московсько-комуністичним режимом до сталінських концтаборів смерті;

- Зосим Володимир Петрович, 1928 р. н. УВЗ 1941-55рр. Член ОУН-УПА. Засуджений московсько-комуністичним режимом до сталінських концтаборів смерті;

- Маїло Марія_____, 1923 р. н. УВЗ 1941 -55рр. Член ОУН-УПА. Засуджена московсько-комуністичним режимом до сталінських концтаборів смерті;

- Олександр_____, УВЗ 1941-55 рр. Член ОУН-УПА. Загинув у боротьбі з московськими окупантами».

**За матеріалами книги
В.СТЕПАНЮК, І.СТЕПАНЮК
«У сузір'ї величної «Просвіти»**